

Lägesbilderna – ett underlag till nationella strategin för miljöbalkstillsynen 2022-2024

Som ett underlag till arbetet med att ta fram prioriterade insatser i form av fokusområden med tillhörande preciseringar i den nationella strategin för miljöbalkstillsynen har lägesbilder tagits fram. Lägesbilderna är framtagna för de olika tillsynsområdena av de ansvariga centrala myndigheterna i samverkan med länsstyrelser, kommuner och andra relevanta aktörer såsom Jordbruksverket, Energimyndigheten, Socialstyrelsen och Svenska kraftnät.

Det huvudsakliga syftet med lägesbilderna har varit att göra en omvärldsanalys för att visa på hur tillsynen inom de olika tillsynsområdena bedrivs och fungerar. Det kan handla om att lyfta fram till exempel regelverk, miljökvalitetsmål, åtgärdsprogram och nationella uppföljningar av vikt för tillsynsområdet men också de centrala myndigheternas bedömningar och erfarenheter inom respektive tillsynsområde. I lägesbilderna har dessutom de stora utmaningarna sammanfattats, liksom tillsynsområdets förutsättningar, styrkor och svagheter. Framtagandet av lägesbilderna har varit ett steg i processen med att ta fram strategin och att ringa in det mest väsentliga.

VATTENVERKSAMHETER

Med vattenverksamheter menas olika former av byggande i vatten, ändringar av vattenanläggningar eller vattenbortledning. Definitionen av vattenverksamhet finns i 11 kap 3§ miljöbalken. Inom tillsynsområdet finns vitt skilda verksamheter - allt ifrån vattenkraftverk, regleringsdammar, gruvdammar och kvarndammar till vattenuttag för dricksvattenförsörjning och bevattning, bryggor, bropelare, utfyllnader i vatten, rensningar i vattendrag, vägtrummor, boj-pålar med mera.

En del anläggningar i vatten kan vara vandringshinder som är en indikator i miljömålet *Levande sjöar och vattendrag* (Naturvårdsverket, 2021). Hamnar och pirar är andra vattenverksamheter som berör miljömålet *Hav i balans*. Miljömålet *Myllrande våtmarker* kan delvis beröras, eftersom anläggandet av en våtmark kan vara vattenverksamhet.

För vattenverksamheter finns tillstånds- eller anmälningsplikt, med vissa undantag, t ex vattentäkt för en- eller tvåfamiljsfastighet (11 kap 11§) , och om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena (11 kap 12 §). I 11 kap 15 § finns också ett undantag som innebär att det inte behövs tillstånd/anmälan för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge. Om fisket kan skadas, ska dock anmälan om de planerade arbetena göras till länsstyrelsen innan arbetena påbörjas.

Tillsyn av dammsäkerhet ligger under 11 kapitlet i miljöbalken tillsammans med andra vattenverksamheter, men intar en särställning eftersom tillsynen utgår från särskild lagstiftning med specifika krav avseende egenkontroll och rapportering, samt har tillsynsavgifter som öronmärks för dammsäkerhetstillsyn.

Tillsyn markavvattning. Våtmarkernas multifunktionalitet har de senaste åren uppmärksamrats. Stora resurser och krav på att restaurera eller nyanlägga våtmarker har uppstått utifrån behovet av att dels förbättra vattenkvaliteten nedströms, men också i syfte att stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden, minska klimatpåverkan, och öka den biologiska mångfalden¹. I det arbetet finns stora utmaningar då det i stor grad berör markavvattnings-regelverket.

Tillsynsområdet vattenverksamhet präglas starkt av den långa historia av påverkan av vattendrag/sjöar (där tillsynsobjekten kan ha tillkommit före 1900-talet), den civilrättsliga äganderätten av vatten, den reglering av förprovning/undantag som funnits i lagstiftningen under drygt 100 år samt av hur tillsynen har varit organiserad.

Generellt är länsstyrelsen tillsynsmyndighet över vattenverksamheter sedan de fick tillsynsansvaret 1984. Tillsynen kan delegeras till kommun, men det har skett i liten omfattning och då ofta bara för vissa delar av tillsynsområdet. Svenska kraftnät är tillsynsvägledande myndighet i frågor om dammsäkerhet. Havs- och vattenmyndigheten är tillsynsvägledande myndighet för övrig vattenverksamhet med undantag för markavvattning som Naturvårdsverket har tillsynsvägledningsansvar för.

¹ 1 § 7 p LONA-förordningen (2003:598)

Länsstyrelsens tillsynsavgift över vattenverksamheter är timbaserad, förutom för området Dammsäkerhet där det utgår årliga avgifter. Kommunen beslutar om sina egna taxor.

Projekt, kampanjbaserad tillsyn eller annan initiativstyrd tillsyn

Det är inte vanligt med särskilda tillsynskampanjer inom vattenverksamhet. Under 2019 gjordes dock en stor tillsynsatsning på vattenuttag i södra delen av landet, som en följd effekt av tidigare års torka (Eklund, 2019).

Handläggning av samråds- eller anmälningsärenden samt uppföljning av meddelade beslut

I förordning (1998:1388) om vattenverksamheter finns en lista med de vattenverksamheter som kan anmälas till länsstyrelsen. Det är en lång rad åtgärder som faller inom anmälan och dessa utgör en relativt stor del av länsstyrelsens arbete. Det finns en anmälningsavgift.

Verksamheterna som anmäls är ofta av "engångskaraktär", dvs att de genomförs vid ett tillfälle och sedan sker normalt inga ytterligare åtgärder. Därför sker ingen återkommande uppföljning över anmälda åtgärder utan uppföljningen av dessa ärenden sker inom ramen för händelsestyrd tillsyn. Oftast har dessa ärenden liten miljörelevans.

Klagomålsärenden

I uppföljningar av länsstyrelsernas arbete med vattenverksamheter har den tillsyn som baseras på inkomna klagomål samt hantering av anmälda vattenverksamheter dominerat länsstyrelsens tid.

Möjligheten till undantag från tillståndsplikten i miljöbalken innebär att många tillståndspliktiga vattenverksamheter saknar tillstånd vilket ofta innebär att tillsynen tar längre tid. I den tillsyn som baseras på inkomna klagomål kan tillsynen kompliceras av att det kan finnas ett visst mått av motstående civilrättsliga intressen som inte alltid har relevans för miljöförhållandena.

Samordnad tillsyn

Vissa vattenverksamheter har samband med andra tillsynsområden som tex miljöfarlig verksamhet där vattenverksamhet är en del av verksamheten som tex vattenbortledning i bergtäkter. Andra vattenverksamheter kan ha ett samband med strandskyddsbestämmelserna, exempelvis vid anläggande av bryggor och pirar. Det är inte vanligt med samordnade insatser på dessa områden.

Delområde Vattenkraftverk med tillhörande dammar

Beskrivning
<p>En stor del av Sveriges elproduktion sker vid ca 2000 vattenkraftverk med tillhörande regleringsdammarna. Vissa av vattenkraftverken är även viktiga för att balansera elnätet. Vattenkraften började byggas ut under tidigt 1900-tal och majoriteten av de tillstånd som finns meddelades fram till 1960-talet. Det finns även ett stort antal anläggningar där verksamheten bedrivs med stöd av privilegiebrev eller urminnes hävd där det kan vara svårt att utläsa villkor för driften. Vattenkraften och vattenregleringar påverkar vattenmiljöerna genom att de förändrar flödena i vattendragen, skapar barriärer för vattenlevande organismer och förändrar naturliga sedimentationsprocesser.</p> <p>Samtliga vattenkraftverk ska omprövas för att förses med moderna miljövillkor. Den 25 juni 2020 tog regeringen beslut om prövningsgrupper och tidsplan för omprövningarna. Enligt planen börjar arbetet med omprövningar år 2022 och beräknas pågå under 20 år. (Havs- och vattenmyndigheten, 2021)</p> <p>De nya bestämmelserna om omprövning av vattenkraft begränsar inte länsstyrelsernas möjlighet att genomföra tillsyn på vattenkraftsanläggningar förutom att länsstyrelsen inte kan förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten redan ingår i en plan för omprövning.</p> <p>I Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram finns följande åtgärder som berör vattenkraft:</p> <p>Förslaget 2021-2027: Länsstyrelserna ska utöka och prioritera sin tillsyn av vattenkraftverk och dammar i syfte att få till stånd ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av åtgärder avseende förbättrad konnektivitet, morfologi, hydrologi och biologiska förhållanden (Vattenmyndigheterna, 2021).</p>
Tillsynens förutsättningar
<p>Vattenkraftverken och regleringsdammarna varierar stort i storlek och komplexitet. Vidare varierar verksamhetsutövarna från enmansfirmor (som har verksamheten som en sidosyssla) till internationella företag. Även själva tillstånden med villkor kan vara komplexa och i vissa fall saknas tydliga tillstånd. Sammantaget innebär det att det kan krävas anpassningar av tillsynen beroende på vilken typ av verksamhet och verksamhetsutövare som ska tillsynas, vilket innebär att tillsynen kan vara mycket tidskrävande.</p> <p>Det finns varken krav på årlig miljörapport för vattenkraftverk eller nationella riktlinjer för hur ofta olika typer av vattenkraftverk ska tillsynas. Det bedrivs en viss egeninitierad tillsyn men den större delen av tillsynen bedöms vara händelsestyrd tillsyn.</p>

Delområde Dammsäkerhet

Beskrivning
<p>Dammsäkerhet kan definieras som "dammens egenskaper och de åtgärder som vid drift och underhåll av dammen vidtas för att förhindra ett dammhaveri och för att</p>

begränsa skador till följd av ett sådant haveri”. Dammsäkerhetstillsyn är för dammsäkerhetsklassade dammar en del av den tillsyn av dammar som beskrivs i andra delområden.

För dammar som vid ett dammhaveri kan medföra betydande konsekvenser från samhällets synpunkt gäller särskilda krav med avseende på dammsäkerhet och beredskap för dammhaveri, utöver de allmänna bestämmelser som följer av miljöbalken och förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll. Detta berör:

- Dammar vid drygt 450 dammanläggningar som beslutats tillhöra en dammsäkerhetsklass. För dessa gäller särskilda krav enligt förordningen (2014:214) om dammsäkerhet.
- Dammar vid ca tio gruvverksamheter som utgör riskanläggningar. För dessa gäller särskilda krav enligt förordningen (2013:319) om utvinningsavfall.
- Dammar vid drygt 150 anläggningar som utgör farlig verksamhet. För dessa gäller särskilda krav enligt lagen (2003:788) om skydd mot olyckor mm.

I landet finns mer än 100 verksamhetsutövare med dammar i dammsäkerhetsklass. För verksamhetsutövare med en damm i dammsäkerhetsklass ställs särskilda krav avseende bl.a. rutiner för egenkontroll (säkerhetsledningssystem), helhetsbedömning av dammens säkerhet och rapportering till tillsynsmyndigheten i enlighet med förordning (2014:214) om dammsäkerhet.

Tillsynens förutsättningar

Grunden för länsstyrelsernas dammsäkerhetstillsyn utgörs av granskning av verksamhetsutövarnas årliga dammsäkerhetsrapportering samt slutrapporten från helhetsbedömningarna. Baserat på granskningen av rapporteringen och annan information genomför länsstyrelsen tillsynsmöten med berörda dammägare. På begäran från Svenska kraftnät genomför länsstyrelserna dessutom årlig tematillsyn.

Länsstyrelserna upprättar tillsynsplaner som inkluderar dammsäkerhetstillsyn. Vidare har Svenska kraftnät dialog med regeringen om tillägg i miljötillsynsförordningen som innebär att länsstyrelserna även ska upprätta tillsynsprogram för dammanläggningar med dammar i dammsäkerhetsklass A, B och C. I enlighet med Svenska kraftnäts vägledning rapporterar länsstyrelserna årligen till Svenska kraftnät om dammsäkerhetstillsyn som genomförts och planeras.

Införandet av dammsäkerhetsregleringen har inneburit att dammsäkerhet utgör ett särskilt tillsynsområde, med specifika krav avseende egenkontroll och rapportering, tillsynsavgifter som öronmärks för dammsäkerhetstillsyn, etc. De första åren efter införandet av regleringen har dammsäkerhetsklassificering genomförts och vägledning och stöd upprättats (Svenska kraftnät, 2021). Detta har medfört att den faktiska dammsäkerhetstillsynen utgående ifrån Svenska kraftnäts vägledning på många sätt håller på att hitta sina former. Sammanfattningsvis kan man säga att en implementering av regelverket pågår med avsikten att intentionerna med regleringens införande ska uppfyllas.

Att upprätthålla och utveckla dammsäkerhetshandläggarnas dammsäkerhetskompetens och att länsstyrelserna avsätter erforderliga personella resurser för dammsäkerhetstillsyn utgör de främsta utmaningarna. En annan utmaning utgörs av att säkerställa en effektiv tillsyn i enlighet med de olika regelverken med till viss del överlappande eller närliggande krav som finns för verksamhetsutövare till vissa dammar.

Markavvattning och dikesunderhåll

Beskrivning
<p>Markavvattning definieras i 11 kap 2 § pkt 4 MB som en åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. I Sverige finns det cirka 90 000 mil diken och uppskattningsvis drygt 50 000 markavvattningsverksamheter. I främst södra och mellersta Sverige råder markavvattningsförbud. Markavvattning är alltid tillståndspliktigt, det enda undantaget är viss typ av täckdikning av jordbruksmark. Den som äger en vattenanläggning, exempelvis ett dike eller en vall, är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Tillsynsmyndighet är länsstyrelsen, försvarsinspektören för hälsa och miljö samt kommunen där tillsynen överlåts. Naturvårdsverket är tillsynsvägledande myndighet. Tillsynen omfattar skada på allmänna och enskilda intressen. Avgift kan tas ut för tillsynen.</p>
Tillsynens förutsättningar
<p>Tillsyn av markavvattning är förenat med gränsdragningsproblem, t ex. i förhållande till bortledande av grundvatten och avloppsvatten. Oklarheter om vilken lagstiftning som ska tillämpas kan leda till rättsosäkerhet². För flertalet äldre tillstånd är kunskapen om tillståndets omfattning, förvaltningsform, rättskraft eller existens låg både hos markägare och tillsynsmyndighet vilket kan leda till tidskrävande tillsynsinsatser i enskilda ärenden³. Tillsynsmyndigheten måste bedöma eller utreda alla klagomål eftersom underhållsskyldigheten gäller oavsett om diket har tillstånd, är lagligt eller olagligt. Här kommer även gränsdragningsfrågan in då det måste avgöras om det är en markavvattningsanläggning eller inte och vilket regelverk som gäller och vilken myndighet som har tillsynsansvaret. Regelverket är komplext och gränsdragningsfrågorna mot 9 kap. MB och annan vattenverksamhet minskar tillsynens naturvårdsnytta och ingripandens rättsäkerhet. Tillsyn bedrivs i mindre utsträckning jämfört med annan vattenverksamhet och i huvudsak som händelsestyrd tillsyn ofta över enskilda intressen⁴ där naturvårdsnyttan bedöms som liten.</p>

Delområde Vandringshinder som inte omfattas av nationell plan för omprövning av vattenkraft

Beskrivning
<p>Förutom de dammanläggningar som hör till vattenkraftverken så finns det ett stort antal andra dammar, drygt 10 000. Dessa dammar kan härröra från kvarnar, sågar, flottning, uttag av industrivatten med mera. Många dammar har en lång historia och de kan vara en värdefull kulturmiljö. Alla dessa dammar används inte för någon verksamhet, utan "verksamheten" består i att vattenytan/vattenflödet regleras. Det finns ett stort antal som håller på att förfalla.</p>

² SOU 2014:35. I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler. Slutbetänkande av vattenverksamhetsutredningen.

³ Miljösamverkan Sverige (2015): Markavvattningsföretag. Vägledning för tillsyn, omprövning och avveckling. Rapport 2015:2

⁴ Naturvårdsverket (2020): Uppföljning av kommuners och länsstyrelser tillsyn enligt miljöbalken Redovisning till regeringen enligt 1 kap. 28 § miljötillsynsförordningen den 15 april 2020.

Många av dessa tusentals dammar har inget tillstånd enligt den lagstiftning som funnits sedan 1919. Det finns därför inga tydliga bestämmelser om hur regleringarna ska skötas.

Vattenregleringar påverkar vattenmiljöerna genom att de förändrar flödena i vattendragen, skapar barriärer för vattenlevande organismer och förändrar naturliga sedimentationsprocesser. Dammanläggningar som inte underhålls kan också bli en säkerhetsrisk.

Andra exempel på artificiella vandringshinder är felaktigt anlagda kulvertar och vägtrummor. Långa kulvertar har inga viloplats för vandrande fisk. Kulvertar och vägtrummor kan ha för litet vattendjup eller för hög vattenhastighet samt fritt fall vid vägtrummans utloppssida där fisken inte kan vandra upp.

Tillsynens förutsättningar

Dammanläggningarna varierar stort i storlek och komplexitet. Vidare varierar verksamhetsutövarna från privatpersoner (fastighetsägare), enmansfirmor (som har verksamheten som en sidosyssla) till internationella företag. Även själva tillstånden med villkor kan vara komplexa och i många fall saknas tydliga tillstånd. Förutsättningarna för att efterkomma ett krav från myndigheten varierar med tanke på att det är många privatpersoner som är ansvariga för en dammanläggning.

Det finns inga krav på årlig miljörapport för dammanläggningar.

Det finns inga nationella riktlinjer hur ofta olika typer av dammanläggningar ska tillsynas. Det bedrivs en viss egeninitierad tillsyn men den större delen av tillsynen bedöms vara händelsestyrd tillsyn.

Det är okänt hur många kulvertar och vägtrummor som potentiellt kan innebära vandringshinder. Det har i vissa län gjorts inventering men större delen av tillsynen bedöms vara händelsestyrd.

Delområde Handläggning och uppföljning av genomförda åtgärder som anmälts enligt 11 kap 9a eller 15 §§ MB

Beskrivning

Vissa typer av vattenverksamheter kan anmälas till länsstyrelsen, generellt är det mindre vattenverksamheter i betydelsen att det berör ett mindre vattenområde. Typiskt handlar det om grävning, utfyllnader, bryggor och mindre ytvattenuttag. Anmälningar inkommer från både privatpersoner och yrkesmässiga verksamhetsutövare.

Verksamheterna som anmäls är ofta av "engångskaraktär", dvs att de genomförs vid ett tillfälle och sedan sker normalt inga ytterligare åtgärder.

En del av dessa verksamheter har samband med tillsyn av strandskyddsbestämmelserna där prövning av en anläggning sker av olika prövningsmyndigheter.

Tillsynens förutsättningar

Detta område är bland de största områdena, räknat i tid, för länsstyrelserna. Det finns uttalade handläggningstider för ärendena.

Bedömningen är att de flesta ärenden avgörs vid skrivbordet, utan platsbesök. Bedömningen är att det dessutom inte sker särskilt många uppföljande tillsynsbesök.

Delområde Händelsestyrd tillsyn

Beskrivning
<p>Tillsynen baseras på inkomna klagomål eller liknande. Kan avse både privatpersoner (fastighetsägare) och yrkesmässiga verksamhetsutövare. I tillsynen finns en blandning mellan klagomål som gäller påverkan på enskilda intressen och klagomål som gäller en miljöpåverkan som har ett "allmänt" intresse.</p> <p>Tillsynen kan avse små till stora händelser där avsteg gjorts från de villkor som upprättats för verksamheten, eller utförts utan tillstånd.</p>
Tillsynens förutsättningar
<p>Tillsynsområdet vattenverksamhet präglas starkt av den civilrättsliga äganderätten av vatten och den reglering av förprovning/undantag som funnits under de senaste 200 åren samt av hur tillsynen har varit organiserad. Länsstyrelsen fick tillsynsansvaret år 1984.</p> <p>Eftersom många genomförda vattenverksamheter saknar tillstånd tar tillsynen ofta ganska lång tid. Vidare kompliceras tillsynen ofta av att det finns ett visst mått av motstående civilrättsliga intressen – med liten miljörelevans.</p> <p>Detta tillsynsområde är det som tar mest tid av länsstyrelserna.</p>

Delområde Vattenbortledning och vattenuttag

Beskrivning
<p>Vattenbortledning och vattenuttag görs av många olika anledningar såsom kommunal dricksvattenförsörjning, jordbruksbevattning, processvatten i industrin eller för värme/kyla, anläggande av tunnlar och andra anläggningar där vattenbortledning krävs både vid anläggandet och i många fall även vid driften . Vattenbortledning omfattar även så kallat skadligt vatten. Vattenbortledning och vattenuttag sker både ur grundvattenmagasin och från sjöar och vattendrag.</p> <p>Vattenuttag/bortledningar är alltid tillståndspliktiga om de inte omfattas av undantagsparagrafer (11 kap 11 eller 12 §§ i miljöbalken). Vissa mindre ytvattenuttag kan istället anmälas om de inte omfattas av ovan nämnda undantagsparagraf.</p> <p>Kunskapen om hur många vattenuttag som sker utan tillstånd finns inte, inte heller hur många vattenuttag som finns inom olika sektorer och i olika områden i landet. SMHI fick 2018 ett uppdrag från regeringen att öka kunskapen om Sveriges vattenuttag. En mycket grov uppskattning som SMHI har gjort med underlag från SGU, Jordbruksverket, SCB och länsstyrelserna är att det finns cirka 15 000 vattenuttag i Sverige som är tillräckligt stora för att kunna bli aktuella att samla in data för. Då ingår inte de ca 500 000 enskilda vattentäkterna som försörjer enstaka hushåll eller små djurgårdar. (SMHI, 2021)</p> <p>Ytterligare en grov uppskattning är att cirka en tredjedel (dvs ca 5000) återfinns inom prioriterade områden (stora uttag, uttag inom problemområden, uttag i eller i närheten av vattenskyddsområde, Natura 2000 eller värdefulla vatten). (Eklund, 2020)</p>

2019 utförde åtta sydlän en tillsynskampanj av vattenuttag. I resultat-PM från kampanjen framgår att enligt vattenmyndigheterna saknade 56 % av de allmänna vattentäkterna i Sverige tillstånd enligt 11 kap miljöbalken för uttag av yt- och grundvatten år 2018. Detta bedöms särskilt vara ett problem i områden med många intressenter på vattenresurserna (Eklund, Resultat PM – Tillsynskampanj för vattenuttag, Länsstyrelsen Gotland dnr 535-1737-2019, 2019).

Tillsynens förutsättningar

Den allra största delen av tillsynen är händelsestyrd. Det är ofta enskilda intressen som anmäler händelser och behov av tillsyn intensifieras vid perioder av vattenbrist.

Länsstyrelserna upplever stora svårigheter i tillsynen eftersom möjligheterna till undantagen i miljöbalken gör det möjligt att göra vattenuttag utan att meddela tillsynsmyndigheten.

En annan svårighet är avsaknaden av tillsynsregister. För de vattenuttag som är tillståndsgivna sker kontinuerlig egenkontroll. Det varierar i vilken utsträckning länsstyrelserna inhämtar dessa uppgifter. Det finns möjlighet att begära återkommande inlämning av uppgifter från egenkontrollen men hanteringen är resurskrävande.

Det är också resurskrävande att utöva tillsyn över alla vattenuttag som sker inom ramen för miljöbalkens undantag eftersom det krävs inventering i fält.

Länsstyrelserna anser också att det saknas tillräcklig vägledning från centrala myndigheter.

Referenser

- Eklund, F. (den 18 december 2019). *Resultat PM – Tillsynskampanj för vattenuttag, Länsstyrelsen Gotland dnr 535-1737-2019*. Hämtat från SMHI:
https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.167267!/Hydrologi_126_Bilaga_01%20Tillsynskampanj%20vattenuttag%20Resultat-PM.pdf
- Eklund, F. (den 09 september 2020). *PM Utveckling av länsstyrelsernas tillsyn av vattenuttag för att få in mer data, dnr 535-1119-2020*. Hämtat från SMHI:
https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.167280!/Hydrologi_126_Bilaga_13%20Vattenuttag%20-%20tillsyn.pdf
- Havs- och vattenmyndigheten. (den 30 mars 2021). *Nationell plan för omprövning av vattenkraft*. Hämtat från www.havochvatten.se:
<https://www.havochvatten.se/vattenkraft-och-arbete-i-vatten/vattenkraftverk-och-dammar/nationell-plan-for-omprovning-av-vattenkraft/nationell-plan-for-omprovning-av-vattenkraft.html>
- Naturvårdsverket. (den 30 mars 2021). www.sverigesmiljomal.se. Hämtat från Åtgärdade fysiska hinder:
<https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-sjoar-och-vattendrag/atgardade-fysiska-hinder/>
- SMHI. (den 30 mars 2021). *Ökad kunskap om vattenuttag i Sverige*. Hämtat från www.smhi.se:
https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.167261!/Hydrologi_126%20%C3%96kad%20kunskap%20om%20vattenuttag%20i%20Sverige.pdf
- Svenska kraftnät. (den 30 mars 2021). *Vägledning och stöd*. Hämtat från www.svk.se: <https://www.svk.se/sakerhet-och-hallbarhet/dammsakerhet/vagledning-och-stod/>
- Vattenmyndigheterna. (den 30 mars 2021). *Åtgärder för länsstyrelser*. Hämtat från www.vattenmyndigheterna.se:
<https://www.vattenmyndigheterna.se/atgarder/distriktens-atgardsprogram/atgarder-for-lansstyrelser.html>